

Wstęp

Czwarty numer kwartalnika *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka* w 2023 roku jest poświęcony problematyce diagnozy skali krzywdzenia dzieci i młodzieży.

Numer otwiera tekst Szymona Wójcika i Szymona Szumiała o skali i uwarunkowaniach przemocy domowej wobec dzieci i wiktylizacji pośredniej na podstawie wyników *Diagnozy przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*, którą przeprowadzono na reprezentatywnej próbie nastolatków w wieku 11–17 lat. Autorzy przedstawiają wyniki *Diagnozy* dotyczące przemocy ze strony bliskich dorosłych i wiktylizacji pośredniej, tj. bycia świadkiem przemocy między dorosłymi domownikami lub wobec innego dziecka. Ponadto omawiają charakterystykę osób doświadczających przemocy i wyniki analizy regresji logistycznej między dysfunkcjami rodzinnymi a doświadczeniem przemocy ze strony bliskich dorosłych i wiktylizacji pośredniej, a także zależności między doświadczaniem tego rodzaju przemocy a zachowaniami autodestrukcyjnymi – samookaleczaniem i próbami samobójczymi.

W kolejnym artykule Anzhela Popyk omawia skalę i uwarunkowania przemocy rówieśniczej oraz przedstawia wyniki analizy zależności między sytuacją rodzinną i dysfunkcjami rodzinnymi a doświadczeniem przemocy rówieśniczej, a także między przemocą rówieśniczą a zachowaniami autodestrukcyjnymi – samookaleczaniem i próbami samobójczymi. Ponadto wskazuje, kto najczęściej zostaje ofiarą przemocy rówieśniczej i kim najczęściej są sprawcy tej przemocy. Należy podkreślić, że według badaczy zajmujących się tematem przemocy rówieśniczej oraz Światowej Organizacji Zdrowia przemoc rówieśnicza jest jednym z największych zagrożeń dla zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. U osób jej doświadczających w szkole stwierdza się zwiększone ryzyko problemów zdrowotnych, w tym depresji, zaburzeń odżywiania i myśli samobójczych, oraz braku chęci do nauki i chodzenia do szkoły, a także nasilone objawy stresu pourazowego.

Z kolei Katarzyna Drabarek i Szymon Szumiała analizują zagadnienie doświadczenia zaniedbania fizycznego i psychicznego w ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie polskiej młodzieży. Autorzy wskazują, że chociaż zaniedbanie jest jedną z form krzywdzenia dzieci, która ma poważne konsekwencje dla ich dalszego rozwoju, to mimo wysokiego rozpowszechnienia nie przyciąga ono jednak tyle uwagi badaczy, ile inne formy krzywdzenia. W opisywanym badaniu wykazano, że 8% uczniów

w Polsce doświadczyło zaniedbania fizycznego w dzieciństwie – statystycznie częściej były to dziewczyny. Z kolei zaniedbania emocjonalnego doświadczyła niemal co czwarta (23%) badana osoba – statystycznie częściej starsze dzieci zgłaszały jego doświadczenie przed 12 r.ż. niż dzieci młodsze. Ponadto z przeprowadzonych analiz wynika współwystępowanie zaniedbania z innymi formami wiktylizacji.

Interesującą perspektywę dotyczącą wykorzystania seksualnego nastolatków przedstawiają Katarzyna Pilarczyk-Parchanowicz, Joanna Płonka i Agnieszka Izdebska. W omawianej przez autorki *Diagnozie przemocy wobec dzieci w Polsce 2023* wykazano, że 26% nastolatków było ofiarami wykorzystania seksualnego bez fizycznego kontaktu, zaś 8% – doświadczyło wykorzystania z kontaktem fizycznym. Najczęściej wskazywaną formą wykorzystania seksualnego bez kontaktu fizycznego było zetknięcie się z ekshibicjonizmem (14%), zaś z kontaktem fizycznym – niechciane dotykanie seksualne ze strony rówieśników (4%). Obraz skali zjawiska uzupełniono analizą znaczenia wybranych czynników ryzyka i czynników chroniących przed wiktylizacją seksualną. Wynika z niej, że czynnikami ryzyka doświadczenia wykorzystania seksualnego są: płeć żeńska, starszy wiek nastolatków i zamieszkiwanie z osobą, która nadużywa alkoholu, używa narkotyków lub cierpi na chorobę psychiczną. Czynnikami ochronnymi okazały się natomiast płeć męska, młodszy wiek i poczucie dostępności wsparcia ze strony dorosłych.

Szymon Wójcik, Katarzyna Makaruk, Katarzyna Drabarek i Szymon Szumiął prezentują natomiast klasyfikację dzieci doświadczających przemocy w Polsce przy użyciu analizy klas latentnych wyników otrzymanych w *Diagnozie*. W omawianym przez autorów badaniu wykorzystano *Kwestionariusz wiktylizacji młodzieży*, czyli polską adaptację *Juvenile Victimization Questionnaire*. Wyniki wykazały, że 68% badanych nastolatków doświadczyło przemocy rówieśniczej, 34,6% – przemocy ze strony bliskich dorosłych, 25,6% – wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego, 23,6% – zaniedbania emocjonalnego, 19,7% – parentyfikacji, 14,7% – wiktylizacji pośredniej, 8,3% – zaniedbania fizycznego i 7,9% – wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym. Autorzy podkreślają, że skategoryzowanie dzieci doświadczających przemocy za pomocą metod statystycznych otwiera nowe możliwości badawcze, aby jeszcze lepiej określić to zjawisko, oraz może stanowić podstawę działań profilaktycznych celowanych do konkretnych klas odbiorców.

Wartą refleksji perspektywę prezentuje Katarzyna Makaruk w artykule dotyczącym osób pokrzywdzonych multiwiktylizacją, czyli wieloma formami przemocy lub zaniedbania. Okazało się, że 32,5% badanych nastolatków doświadczyło w swoim życiu co najmniej trzech kategorii wiktylizacji. Wśród osób nią pokrzywdzonych 95,4% doświadczyło przemocy rówieśniczej, 79,2% – przemocy ze strony

bliskich dorosłych, 60,0% – wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego, 47,0% – zaniedbania emocjonalnego, 40,4% – wiktylizacji pośredniej, 38,6% – parentyfikacji, 22,7% – wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym, a 21,4% – zaniedbania fizycznego. Szansa doświadczenia multiwiktylizacji była większa wśród osób z miasta i mieszkających z osobą nadużywającą alkoholu lub chorującą psychicznie, a niższa w przypadku chłopców i osób, które deklarowały wsparcie społeczne ze strony dorosłych.

Numer zamyka przedruk artykułu autorstwa Nicole Racine, Audrey-Ann Deneault, Raeli Thiemann, Jessiki Turgeon, Jenney Zhu, Jessiki Cooke i Sheri Madigan, który pierwotnie ukazał się w czasopiśmie *Child Abuse & Neglect*. Autorki przedstawiają w nim kompleksową syntezę badań analizujących występowanie u rodziców negatywnych doświadczeń w dzieciństwie (*adverse childhood experiences* – ACE) i konsekwencje w zakresie rozwoju i zdrowia psychicznego ich dzieci. Wskazują oni, że narażenie na ACE, w tym na przemoc, zaniedbywanie i dysfunkcje w rodzinie przed ukończeniem 18 r.ż., wiąże się z problemami zdrowotnymi i w zakresie zdrowia psychicznego doświadczanymi w ciągu całego życia. Coraz liczniejsze badania wskazują na to, że ACE rzutują na całe pokolenia, a ich negatywne oddziaływanie przenosi się z rodziców na ich dzieci. W poszczególnych badaniach wykazano, że ACE rodzica są powiązane przez różne bezpośrednie i pośrednie ścieżki biologiczne, psychologiczne, biofizyczne i behawioralne z różnymi problemami u jego dzieci.

Zapraszamy do lektury!